

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 47.

Lördagen den 25 November

1871.

Det konstitutiva arbetet i Frankrike.

Frankrike är för ögonblicket lugnt; den republikanskt sinnade presidenten beherrska det med en liten sammetsklädd jernhand, och man hör ingen ting om tilltänkta insurrektioner. Men stillhet för stunden har ingen likhet med trygghet för framtiden, och allt hvad vi förspörja derifrån synes visa att det icke fins någon förtröstan. En korrespondent till *Nya Dagligt Allehanda* har för några dagar sedan sammanfattat ställningen på följande sätt:

Den oro hvaraf sinnena äro intagna finner sitt uttryck i den gemensamma tanken: landet har ingen fast regering. Det är denna tanke som förlamar allt, som håller kapitalen till baka och utländingarne borta. Alla äro öfverens derom, att den närvarande ställningen är out hårdlig, och att provisoriet måste taga ett slut på det ena eller andra sättet. Och sätten kunna icke vara flere än två: ett plebiscit eller en konstituerande församling.

Efter de händelser som på något mer än ett års tid timat i Frankrike, har detta lands exempel icke mer samma vikt som förr för det öfriga Europa, och det fins nu prejudikat derpå, att fransmännen kunna göra revolutioner, omstörta regeringar och votera nya statsformer, utan att derigenom framkalla en skakning, knappast en darrning, i den öfriga världen. Man har fått vänja sig ifrån den föreställningen att ett mäktigt och i den europeiska politiken tongifvande Frankrike var nödvändigt för

jemnvigten, att de liberala idéerna der hade sin källa, och att de små nationerna deri hade sin ridderliga försvarare mot våld och egennyttia. Frankrike har för det närvarande alldeles nog arbete för egen räkning, för att icke kunna tänka på den öfriga världens lycka, och torde hafva det för långa tider, men icke desto mindre är det af största intresse för hvar och en som följer de allmänna händelserna med någon uppmärksamhet att skärskåda företeelserna derifrån, för att i deras förvirrade spel söka upptäcka anledningarne till den brist på fasthet och varaktighet, hvilken, så långt den nu lefvande generationen och dess närmaste föregångare kunna minnas till baka, utgjort detta ädla och högt begäfvade folks olycka och dess vänners förtviflan.

Den stora massan af Frankrikes inbyggare har under de förflutna månadernas förfärliga hemsökelse fått lära sig att känna behof af lugn och ordning. En gammal statsman, den skarpsinnigaste och mest erfarna politiker som någonsin suttit i en konselj, har blifvit kallad till makten, med hvars utöfvande i hela dess omfång han gjort sig mycket väl förtrogen, och hvari han understödes af en betydande majoritet; han synes hafva gifvit alla tänkbara garantier för sina moderat republikanska tänkesätt, just sådana som den stora massan af tänkande personer i landet vill hafva

den. Och ändå saknar Frankrike en fast regering!

Vi torde kanske komma sanningen något närmare, om vi säga att hvad Frankrike saknar mindre är en fast regering i sig sjelf än den säkra grund hvarpå en fast regering kan byggas: det är politiska traditioner som fattas. Frankrike står nu i begrepp att gifva sig sin *tolfte* konstitution inom mindre än åttatio år, och det vet i detta ögonblick sannolikt mindre än den 3 Augusti 1789 huru den nya konstitutionen skall komma att se ut, än mindre huru länge den skall kunna ega bestånd. Vi tänka nu icke särdeles mycket på den yttersta politiska spetsen af denna styrelseform, monarki eller republik, ty den är här temligen likgiltig. Mellan den konstitutionella monarkien och den moderata republiken är skillnaden ganska ringa, och den absoluta monarkien, liksom den sociala republiken, äro den våldsamma revolutionens arbete, icke lagstiftningens. Frågan gäller här någon ting vida djupare, nemligen formen för utöfningen af den folkets suveränitet, hvars begrepp icke läser vidare kunna utrotas ur det franska folkmedvetandet. Det är härigenom som frågan får sin stora teoretiska betydelse.

Det är en omständighet som, bland det myckna hopplösa för öfrigt, väcker en viss förhoppning att sundare politiska åsikter äro på vägen att göra sig gällande i Frankrike. Det ser nemligen ut som om man börjar tvifla på riktigheten af vissa filosofiska grundsatser, som äro ett arf från den stora revolutionen, och hvilka under alla mellantidens omstörtningar fått gälla såsom orubbliga politiska dogmer. Är det ett sådant tvifvel som gifvit anledningen till den nu rådande oron, så bör man kunna hoppas att sjukdomen är till lifs.

Vi skola icke ingå i en omständlig framställning af de onekliga välgärningar som, icke blott för Frankrike utan för Europa i allmänhet, äro följderna af 1789 års revolution. Den borgerliga likställigheten, öfvertygelseernas och arbetets frihet, hafva ingått i den allmänna föreställningen och derifrån i lagarne; att vidare uppställa skrankor för religionsutöfningen eller för yrkena kan icke vidare falla någon lagstiftare i sinnet, lika litet som att med undantagsförmåner gynna några särskilda klasser och göra rättvisan till ett monopol

för några få. Men derjemte har revolutionen också lemnat oss ett annat arf, som varit grunden till alla derpå följande omstörtningar, oredor och lidanden, så väl i Frankrike som i alla andra länder, hvilka derifrån hemtat sina politiska impulser.

Vi tänka i första rummet på det sätt hvarpå folket utöfvat sin nyproklamerade suveränitet. I forntidens små samhällen, der hela antalet af fria medborgare inskränkte sig till några få tusental — det var 20,000 i Athen, då denna stat stod på höjden af sin makt — var det möjligt för det allsmäktiga folket att sjelf utöfva sin befogenhet, och vi hafva sett att tanken på en sjelfstyrelse i denna mening vaknat till lif hos några af vår tids revolutionära tänkare, hvilka också af denna anledning vilja bryta sönder de stora samhällena i små, af hvarandra fullständigt oberoende grupper. Uti stater som räknas trettio till fyratio millioner inbyggare, af hvilka omkring fjerdedelen äro myndiga män, är det naturligtvis omöjligt för »folket» att behålla makten i egna händer, och det måste således anförtro den åt delegerade, hvilka utöfva den på folkets vägnar. Men den på detta sätt öfverlätna maktfullkomligheten har varit obegränsad, och deri ligger felet. Man har öfverlemnadt åt en för tillfället utsedd konstituerande församling att göra om samhället från nedan allt igenom, och efter hvarje ny omstörtning har samma fel blifvit upprepadt. En suverän församling, hvars vilja, nycker och passioner icke kunna någon tygel, har rätt att röra vid allt och förstöra allt hvad den vidrör, monarki, kyrka, förvaltning och krigsinrättning. »Och icke allenast», säger *Laboulaye*, »koncentrerar man hela makten i samma händer, hvilket är just karaktärstecknet på despotismen. utan man gifver dertill de konstituerande folkombuden en sådan makt, att de kunna tvinga sin regering på folket utan att höra dess tanke, och förbjuda det att röra dervid innan ett visst antal år äro förflutna, eller på annat sätt än det behagar dem i deras fåfänga att bestämma. Då folket utnämner en konstituerande församling, utöfvar det sin suveräna myndighet, men på samma gång afsäger det sig denna myndighet till förmån för sina representanter, utan att en gång förbehålla sig rättigheten att kontrollera och godkänna hvad de gjort

i dess namn. De konstituerande ombuden äro icke landets delegerade; de äro dess herrar».

Det gör föga till saken om dessa herrar äro en, såsom under kejsardömet, eller sex eller sju hundra, såsom under den närvarande interimrepubliken. Den ende kan icke styra ensam, och han möter motstånd som han icke kan öfvervinna. Han flyr då till baka till den ursprungliga maktkällan, och nödgas vädja till folket under formen af ett plebiscit. Hade Napoleons makt blifvit långvarigare än den blef, skulle han säkert allt som oftast, sedan banan en gång varit beträdd, hafva blifvit nödsakad att för sina handlingar begära *décharge* af sina hufvudmän, de stora massorna, och hvem kan säga huru länge det skulle hafva lyckats honom att arrangera omröstningarne efter sitt behag, eller hvad följden hade blifvit, om en majoritet af stämtelet hade utfallit emot honom? Redan det stora antalet af nej-röster inom armén och de stora städerna vid den sista folkomröstningen i Maj förlidet år uppfylde honom synbarligen med förfäran. Utvägen tillgreps å nyo af Septemberregeringen, hvilken i parisarnes bifall för en tid hemtade ett stöd och ett slags ersättning för hvad som brast henne i legitimitet, och nu senast synes mr *Thiers* hafva på allvar beredt sig på att emot den tredskande nationalförsamlingen, hvars återkomst till Versailles han omöjligt kan motse med blida ögon, vädja till folket och få ett slags stadfästelse på tillsvidarestillståndet. Planen tyckes emellertid hafva blifvit öfvergifven, sedan mr *Thiers*' regering så väl lyckades få bugt med bonapartismens stämplingar på Corsica, och utfallet af de sista generalrådsvalen åtminstone lofvar ett slags trygghet för den närmaste framtiden. Väl var också det, ty om än chefen för den verkställande makten, eller rättare sagdt den allenastyrande presidenten för den franska republiken, lyckats för tillfället genomdriva en kanske knapp nog majoritet, så hade förtroendet icke räckt länge, och han skulle, för att bibehålla sig, hafva nödgats att den ena gången efter den andra taga sin tillflykt till samma radikala medel, som för hvarje gång skulle hafva erfordrat allt konstigare förberedelser för att kunna lyckas.

Det franska statslifvet har kommit in i den fatala cirkelgången, ur hvilken det är

så svårt att frigöra sig: revolution af en mobb, utropandet på gatan af en provisorisk regering, sammankallandet af en konstituerande församling, som gjort en oduglig grundlag, stridande parlamentariska partier som hota med ett inbördes krig, militärdiktatur eller envælde, och så åter revolution i samma eviga kretslopp. Det fins ingen annan räddning ur denna ohyggliga cirkel än att på allvar bryta med den revolutionära dogmen och antaga de grundsatser som i de gamla konstitutionella staterna äro regeln för ändringar i statsskicket, eller någon ting liknande det sätt att förfara som för samma ändamål är antaget i Nordamerikas Förenta stater. Så mycket nemligen den stora transatlantiska republiken än för öfrigt skiljer sig från inrättningarne i det gamla moderlandet, har hon bevarat en väsentlig sak, aktningen för grundlagarne och mängden af försigtighetsmått mot deras godtyckliga förändring.

Det kan synas oegentligt att tala om grundlagar i England, der det såsom bekant väl finnes några berömda historiska akter eller kompromisser mellan konungamakten och folkmakten, men ingen skriven konstitution, hvilket deremot är fallet i Amerika. Men folkets lynne är i grunden det samma på båda sidor om verldshafvet, och på båda ställena fins det en djup ovilja mot lättsinniga förändringar i statsskicket, en ytterlig granlagenhet i sätet att verkställa dem. Om England, såsom många tecken antyda, just nu står vid dörren till en genomgripande ombildning af urgamla institutioner, om det britiska folket anser nödvändigt att afskaffa eller i grund förändra öfverhuset, och kanske förr eller senare kasta ifrån sig sjelfva konungamakten, så skall allt detta ske utan revolution, eller åtminstone blir det icke massorna på gatorna i dess hufvudstad som bestämma öfver landets öde och utropa den nya regeringen. På samma sätt har det nordamerikanska statsförbundet kunnat, under samma tid på hvilken Frankrike genomgått elfva revolutioner, fjortondubla sin folkmängd och utsträcka sitt område öfver nästan en hel kontinent, samt, hvad viktigare är, genomgå ett fyraårigt inbördes krig på lif och död, utan att dess författning varit utsatt för den ringaste skakning. Lätt och omärkligt hafva några obetydliga konstituella förändringar blifvit vid

tagna, utan att derföre lugnet blifvit stördt eller den ringaste oro inträdt i sinnena.

För ett folk som vårt, som af ålder egt en fri författning, hvilken det oupphörligt utbildar, och hvars välgerningar det är fast beslutet att för all framtid bevara och föröka, har det ett icke ringa intresse att betrakta de medel genom hvilka andra folk söka uppnå samma ändamål. Detta är för oss i synnerhet af intresse i fråga om Amerika.

De allmänna dragen af den nordamerikanska konstitutionen äro så väl bekanta att vi icke behöfva uppehålla oss vid dem, men det är en sak, hvilken Laboulaye i flere arbeten framhållit, som är värd den allra största uppmärksamhet. De europeiska konstitutionerna inskränka utan undantag monarkens eller statschefens befogenhet, men i Amerika är äfven representanternas uppdrag på det strängaste begränsadt. Man har der förstätt att göra den skarpa skilnad mellan ombud och hufvudman hvars frånvaro i Frankrike varit, och allt jemt är, till så mycken olägenhet. Det heter, efter ett gammalt ordspråk, att det storbritanniska parlamentet kan göra allt utom att förvandla en qvinna till en man och omvänt; vi torde få tillfälle att se, huru vida detta är fullt enligt med förhållandet. Af den nordamerikanska kongressen, eller af de särskilda staternas legislaturer, väntar ingen äfven betydligt anspråkslösare kraftyttringar. Allmänna lagen, *Common law*, står öfver folkrepresentanten och inskränker hans allmakt. Han kan icke röra vid någon enda af de stora allmänt mänskliga rättigheter som genom *Declaration of rights* en gång för alla äro tillerkända hvarje nordamerikansk medborgare. Icke ens kongressen skulle kunna göra en inskränkning i kyrkosamfundens absoluta frihet, yttranderätten, juryinstitutionen, offentligheten vid domstolsförhandlingar o. s. v. Den kammare som fattade ett sådant beslut, den president som försökte bringa det i verkställighet, och förmodligen äfven den enskilde representant som föresloge det, skulle hemfalla under laga åtal. Den ordinarie lagstiftaren har ingen ting att besluta utom en viss noga bestämd krets af allmänna angelägenheter, och alla de friheter hvilka i Europa skulle anses bero af regeringsmaktens öfvervakande stå här under folkets omedelbara skydd, så att

hvarje medborgare kan med full trygghet sysselsätta sig med sina förrättningar, utan fruktan att inskränkta, okunniga eller hersklysta folkombud skola fatta beslut eller stifta lagar, hvilka på något sätt kunna råka i strid med hans personliga rättigheter.

Må hända har det strängt begränsade omfånget af de amerikanska folkrepresentanternas uppdrag bidragit att göra de väljande mer likgiltiga för kandidaternas moraliska egenskaper. I alla händelser väntar ej den allmänna föreställningen af dem någon anmärkningsvärd rättskaffenhet: de hafva, utom sina betydliga arvoden, åtskilliga små sportler, som icke äro att förakta efter en yankees föreställningssätt, men som, efter europeiskt sätt att betrakta sakerna, icke äro rätt hedrande: de drifva en vid vissa tillfällen ganska lönande handel med sina röster, då det är fråga om en inkorporation till förmån för något aktiebolag, och när, såsom det ofta händer, kongressen beslutar utgifvandet af något litterärt eller artistiskt arbete af allmännare intresse, låta senatorerna gifva sig hvardera ett antal exemplar, för hvilka de aldrig sakna fördelaktig afsättning. Ingen missunnar dem sådana små fördelar, men ingen anser dem heller såsom folkets utvalde, än mindre såsom dess suveräner eller såsom landets frälsare och pånyttfödare. Allt hvad man begär af dem är att de skola göra goda civila och komerciella lagar, reglera de få gemensamma behofven och öfvervaka statsförvaltningen. Det är, såsom Laboulaye säger, intet land i världen der ett större antal personer figurera såsom folkrepresentanter: de äro i kongressen och de särskilda staternas legislaturer icke mindre än till samman 5,200. Men så är det också intet land der de deputerade kunna göra sig mindre illusioner om anspråkslösheten af sin befattning.

Vi hafva mer än en gång, och senast i vår uppsats om det internationella arbetarsällskapet (n:o 45), haft tillfälle att anmärka, huru väl despotismen rymmes bredvid och inom demokratiska inrättningar, i den mening nemligen ordet demokrati fattas i Europa. Massorna kunna nemligen i våra stora städer aldrig sjelfva utöfva makten, utan de nödgas öfverlemnna den åt sina delegerade, men dessa, de må vara till antalet många eller få eller en

enda, äro sällan rädda att vid utöfningen af makten snarare gå utöfver gränserna för sin befogenhet än stanna inom dem, och det ligger hos den europeiska, eller åtminstone den franska demokratin en stark benägenhet att öfver det förtryck den kan lida till sina egna personer trösta sig med känslan af det förtryck som på samma gång träffar alla de öfriga. Vi hafva under den förra franska republiken, demokratisk och social lika som den närvarande, bevitnat ett polistryanni, hvars drakoniskt nyckfulla inblandning i det enskilda lifvets mest fridlysta områden väckt vår häpnad och vår afsky. Det anglosaxiska lynnet tål ej tyranniet, vare sig att det utöfvas af en eller många. Britten, likaväl som yankeen, vill kunna sätta sig till sitt eget bord utan att vara omgifven af spioner, begrava sina döda anhöriga utan att polisen utsätter timmen och bestämmer antalet af de medföljande, med ett ord, handla såsom en myndig varelse i allt som icke berör andras rätt. Det finns äfven hos dem ett visst opinionstvång i somliga saker, till exempel i fråga om den stränga sabbatshelgden i Skotland, och i några nordamerikanska stater derjemte den absoluta nykterhetsifvern, men ingen blir kränkt i sina lofliga förehafvanden, och det är i denna starka känsla af den enskildes rätt att göra allt hvad den allmänna lagen icke uttryckligen förbjuder, som den anglosaxiska friheten har sitt bästa fotfäste.

Det är således en antagen sak i det nordamerikanska statsförbundet, att de för vanliga ändamål utsedda folkrepresentanterna icke hafva något med konstitutionen att beställa: alla dessa äro ingenting annat än folkets tjenare, som måste hålla sig vid sitt gifna mandat. Vill man förändra något af sina grundlagar, så väljes för detta ändamål en särskild församling eller *convention*, hvilken dock icke har något gemensamt med Paris-konventet af ryslig äminnelse från den första franska revolutionen; den har ingenting revolutionärt i sitt väsende, och dess verksamhet är omgifven af en massa försigtighetsmått. Först måste folket höras om nödvändigheten af den ifrågasatta förändringen, och en stats legislatur eller kongressen kan icke på egen hand besluta sammankallandet af en konstituerande församling; man har till och med exempel derpå att ett simpelt domstols-

utslag lagt hinder i vägen för verkställigheten af ett beslut, fattadt af en stats båda lagstiftande kamrar.

Har deremot folket genom omröstning bekräftat ett sådant beslut, så tillhör det legislaturen att bestämma antalet ledamöter i konventionen samt tid och rum för deras sammanträdande, äfven som den form under hvilken den afsedda grundlagsändringen skall underkastas folkets afgörande, men konventionens egen befogenhet är icke underkastad de vanliga representanternas bedömaude. Man har icke velat att den skulle vara blott ett eko af legislaturen, utan att den inom sin konstitutiva sfer skulle röra sig med full frihet.

De grundlagsstiftande konventionerna äro mycket fåtaliga, och deras ledamöter utses af de vanliga valmännen. De äro att anse såsom enkla redaktionskomitéer, och de hafva ingen politisk myndighet. Denna grundsats har vid flere tillfällen varit offentligt uttalad. År 1829, i Virginien konvent, yttrade en af ledamöterna, John Randolph: »Vi äro här advokater, som folket rådfrågar, politiska läkare, som hafva i uppdrag att föreslå ett läkemedel för något ondt hvaraf staten lider, men vi hafva icke rätt att votera ett för folket bindande beslut.» Motsatta åsigtter hafva gjort sig gällande, och det var på en sådan konvention, den i Alabama 1861, som beslutet om Sydstaternas secession beslöts, utan att underställas dessa staters bekräftande. Teorien förkastas nu af alla upplysta amerikanska författare, och en af deras största rättslärde kallar den »ett oblygt politiskt kätteri.» Det fins också en annan utväg att tillvägabrunga ändringar i konstitutionen, nemligen den, att om några sådana förslag äro godkända af begge kamrarne i en legislatur, offentliggöra förslagen i en tidning uti hvarje grefskap, tre månader före de nya legislatur-valen, och sedan de nya deputerade blifvit valda med särskildt afseende på förändringarne, sedermera låta folket rösta särskildt öfver hvarje paragraf. Vi skola icke uppehålla oss vid detta så kallade »särskilda sätt» att företaga grundlagsrevisioner. Hufvudtanken är den samma som i vår egen riks-dagsordning, att gifva folket tillfälle att välja sina ombud med specielt afseende på hvilande ändringsförslag. Detta är en mycket lycklig anordning, hvilken i den

nya grundlagen blifvit upptagen från den gamla, men under mycket förbättrade omständigheter.

I England saknas visserligen detta slags bordläggning af konstitutionella frågor, hvilkas afgörande der beror på ett enkelt sammanstående beslut af de båda representantkamrarna och regeringen. Men om parlamentet också har rätt att efter behag handskas med detta knippe af gamla fri- och rättigheter som till sammans utgöra den engelska konstitutionen, och regeringen, såsom ett utskott af underhuset, icke skulle våga att lägga hinder i vägen för hvad som en gång beslutits af denna allsmäktiga korporation, så är det dock en statsmakt i England, lika obefintlig i urkunderna men lika mäktig i verkligheten som den britiska konstitutionen, hvilken icke kan trotsas, och hvilken till djupgående förändringar i samhällsskicket icke skulle utan genomgripande anledningar gifva sitt samtycke. Denna makt heter den allmänna opinionen. Här såsom i Amerika hafva de uråldriga friheterna ingått i folkmedvetandet och i den allmänna lagen. Intet land har på de sista femtio åren gjort större civilreformer och mindre grundlagsändringar. Det är lätt för detta praktiska folk att inblåsa en ny och lefvande anda i sina föräldrade former, och de behöfva derför så litet nya organisationer. Parlamentets mycket omtalade allmakt inskränker sig derför till att inregistrera den allmänna viljans beslut, sådan den uttrycker sig på *meetings* och i petitioner. Det är icke här såsom i Frankrike, att representantens nycker och ärelystnad stiftar lag; han sätter sin ära i att följa folkopinionen och icke att långsamt släpa den efter sig. Men så har också folkviljan i England något annat att betyda än motsvarande företeelser i andra länder, ty då alla de tänkande och bildade äro vana att i viktiga frågor uttala sina tankar, är det icke så lätt för den förstkommande äfventyrare att tillverka opinioner och diktera beslut. Innan derför en reform kommer till parlamentet, måste den vara accepterad af landet, och den inträder, för att nytja en förut cite-

rad författares ord, i Westminster-palatset endast för att erhålla sitt dop: parlamentet är dess fadder men icke dess fader.

Vi hoppas att vår egen konstitutionella utveckling är så betryggad, att den icke behöfver utländska exempel att stärka sig vid. Men då Frankrikes föredöme för ofta återopå, så torde det icke vara alldeles ur vägen att erinra, huru mycket lämpligare det vore för dem som ifrå för frihetens befastande i Frankrike att taga exempel af oss än att erbjuda oss sådana, och det ha äfven deras klarsyntare tänkare och skriftställare gjort. I hvarje viktigare grundlagsändring fordras, utom de kloka försigtighetsmått som grundlagen sjelf bestämmer, här liksom i England och Amerika, för att bringa saken fram, en stark och upplyst folkopinion, icke af det slaget som tillverkas vid våra folkmöten, den ena månaden för, den andra emot samma sak, såsom i arméfrågan, utan en verklig öfvensstämmelse hos de bäste och erfarnaste, såsom den gjorde sig gällande under behandlingen af representationsfrågan. Vår nationella frändskap med den saxiska racen kan ingen förneka, och det är ingen slägt att blygsa för. Vi kunna efter dess föredöme utföra alla de stora förändringar till det bättre, hvilkas nödvändighet blifvit ådagalagd icke blott af teoretiserande filosofer, som icke hafva annat att göra, utan af praktiska och erfarna män; vi kunna på detta sätt stålsätta våra senor och ingjuta nytt blod i hela samhällskroppen utan att förändra andan i vår samfundsinrättning; vi kunna gå oförskräckt framåt på de sanna reformernas bana, och ändå säga med britisk stolthet: *Nolumus leges Sueciæ mutari*, vi vilja icke hafva något okynligt fingrande på våra grundlagar.

En skarpsynt statsman, biskop Wallquist, yttrade på sin tid: »De reformatorer som vilja ändra allt röja dermed små begrepp om både saker och människor, och kunna icke gifva stadga åt sina egna så kallade förbättringar». Dessa ord förtjenade att stå såsom motto på våra grundlagar.

Några bidrag till Luthers historia.

Äfven de bästa urverk behöfva allt emellanåt rengöras och justeras, och på ett liknande sätt förhåller det sig med minnena af stora personligheter: det fins alltid i dem något att rätta och förbättra. I allmänhet går det dervid så, att de egenskaper som vi från barndomen varit vana att beundra krympa i hop, att förtjenster, som vi plägat tillägga vissa älsklingshjeltar, vid närmare betraktande fördela sig på andra, hvilka kanske i vårt omdöme länge gått såsom deras mest afgjorda vedersakare, eller att reformer, hvilkas minne vi af skolboken lärt oss att fästa vid en enda historisk person, visa sig förberedda under århundraden. Många anspråk på ett visst slag af storhet blifva lidande på en sådan revision, medan andra, okända eller jemförelsevis förbisedda förtjenster komma i dagen.

Så har det äfven gått med Luther. Nya egenhändiga bref af den store reformatorn hafva blifvit offentliggjorda, tal och skrifter å nyo blifvit utgifna och granskade, äldre historiska författare ytterligare ransakade. Utom de tyska vetenskapsmännen, hvilkas glädje det är att få i stort som i smått »beriktiga» sina föregångare, har den nya protestantiska skolan i Frankrike på de sista åren gjort mycket omfattande undersökningar af reformationens historia, och den stora tidskriftslitteraturen har bemärkt sig de vunna forskningsresultaten och sammanställt dem i lätt öfverskådliga grupper.

Det är i synnerhet en sida af Luthers verksamhet som på den senare tiden blifvit upptagen till skärskådning, nemligen hans bibeltolkning. I våra läroböcker och populära skrifter öfver reformationstidshvarvet framställes vanligen Luther såsom den der på en gång sönderref slöjan, i hvilken de påfliges skuggrädsla omsorgsfullt insvept de heliga urkunderna, och han kommer derigenom att i helt modern mening framstå såsom en kämpe för upplysningen och de sanna idéerna. Nya arbeten af *Gerold*, *Schwalb*, *Dörner* och *Soury* (af den senare i »Revue des deux Mondes» för den 15 Oktober), vederlägga icke få af de rotfästade föreställningarne om hans lärdom och hans snulle, visa oss att de stora tankar för hvilka han gjorde

sig till sakkörare funnos förut liksom i luften, att minan så att säga var anlagd, så att det endast behöfdes någon att antända den, och framställa honom såsom ett sannfärdigt barn af sin tid i godt och ondt, i styrka och svaghet, i upplysning och vidskepelse. Hans minne blir dock icke lidande på denna historiska räfst: hvad han förlorar såsom lärd forskare återvinner han mångfaldigt såsom troshjelte och menniska.

Somliga protestantiska teologer hafva härledd den reformatoriska rörelsen hos Luther från den upptäckt som han vid mycket unga år skall hafva gjort af en bibel i universitetsbiblioteket i Erfurt. Den historiska händelsen synes vara mycket tvifvel underkastad; det kan nog vara möjligt att han fann ett exemplar som ingen annan brydde sig om eller begagnade, men man får icke fatta den saken så, att bibelns tillvaro för hans samtid var okänd. Det fans den tid då Luther började sin religiösa verksamhet väl trettio mer eller mindre fullständiga öfversättningar af bibeln, dels på tyska, dels på latin, och det är bevisadt att flere af dessa upplagor voro väl bekanta och tillgängliga i Erfurt. Men munkarne läste i allmänhet icke sjelfva texterna, utan nöjde sig med de utdrag som de funno hos kyrkofäderna samt i postillor och sententiarier. Luther berättar sjelf, att doktor Usingen, hans goda vän och kamrat i Augustinerklostret, en dag frågade honom hvarför han hade en sådan smak för bibeln, då han hos de gamla kyrkoläroarne hade sammandraget det värdefullaste af dess innehåll. Böhmare, Valdenser och många begåfvade män inom sjelfva Tyskland hade redan långt före Luther vändt sig till bibeln såsom enda norm i trossaker och arbetat för att sätta den i hela folkets händer. Det var icke heller sjelfva läsningen af bibeln som väckte motstånd hos de kyrkliga myndigheterna, utan reformatorernas anspråk att sätta dess bokstaf mot den katolska kyrkans traditioner, konciliernas beslut och de påfliga bullorna.

Det har ofta blifvit framhållet, hvilken stor andel i den religiösa reformen tillkommer den återväckta bekantskapen med

de klassiska författarne, och den friare forskning som blef ett af de ledande dragen hos den så kallade renaissancens män. Luther hör icke till dessa skarpsinniga forskare, som bröto nya och djerfva banor för vetenskaperna. Det är eget nog, att han, i egenskap af nypromoverad magister, höll föreläsningar öfver Aristoteles, då han ännu var mer än lofligt okunnig i grekiskan, ett språk till hvars inhemtande han i Erfurt hade haft ovanligt gynnande tillfällen. Han hade köpt sig en Homerus, berättar han, för att lära sig detta språk, men han beklagar på flere ställen i sina bibelkommentarier att han gjort så litet allvar af dess studium. Aristoteles studerades på latin. För denne store tänkare, som i allt exakt vetande stod icke sekler men årtusenden framför sin tid, och som vördades så högt af de äldre kyrkoläroarna, hade Luther den mest obegränsade afsky. Han kallar honom »en bedragare, en äfventyrare, en komediant, som under sin grekiska mask allt för länge fått gyckla med Kristi kyrka», och det fins knapt någon ordlek, *Aristultus, Narristoteles*, o. s. v., som han icke tillgrepp för att qväsa den store hedningen och Kristus-fienden. För naturkunnigheten hade han en oöfvervinnelig vedervilja, och i sin föreställning om verldsbyggnaden står han helt och hållet på medeltidens ståndpunkt. »Det fins ingen bok», säger han, »på hvilken jag tror mindre än på Aristoteles' meteorologi, ty den grundar sig på den föreställningen att allt i naturen kommer af naturliga orsaker».

Och nu frågar han med oförstäld fasa: Äro orsakerna till regnbågen naturliga? Aristoteles redogör för de fysiska förhållanden under hvilka den sköna företeelsen uppkommer, och säger att den aldrig går utöfver halvcirkeln. Häröfver tar Luther på allvar humör; han påstår sig sjelf hafva i Wittenberg sett en regnbåge som var en fullständig cirkel, och han vill icke veta af någon annan förklaring än att Gud satt honom på himmelen såsom ett nådetecken. Mycket hade blifvit disputeradt om antalet af dess färger, hvilka den tiden ansågos vara fyra. Luther säger, att den icke har mer än två, eldens och hafvets, den senare föreställande Guds blickade vrede, den förra yttersta domens lägor. Aristoteles vet att eldfenomenen på himmelen förorsakas af

brinnande gaser; Luther vet att de äro onda andars lek eller gudomliga strafftecken. En komet skulle icke vara annat än en lysande dimma! Bort det; Gud upptänder kometer på firmamentet för att injaga skräck hos de syndiga människorna. Rykten om det Kopernikanska världssystemet hade kommit äfven till Luther, och han yttrar derom i sina *Tischreden*: »Man talar om en ny filosof, som trodde sig kunna bevisa att det är jorden som vänder sig och icke himmelens fäste, solen och månen. Så går det nu för tiden; den som anser sig för kunnig får icke låta sig nöja med hvad andra göra och veta: vanvettingen vill omskapa hela astronomien, men, såsom den Heliga skrift säger, var det solen som Josua befalde att stå stilla, och icke jorden».

För en sådan man var tillvaron af en personlig djefvul, och hans dagliga uppträdande bland människorna för att trakassera de gudfruktige, en sak som föll af sig sjelf. Det var framför allt i ensamheten på Wartburg som den lede fienden besvårade honom. Här gick den forne Augustinermunken i riddardrägt och långt hår, studerade efter beqvämighet och skulle hafva smakat en paradisk lycksalighet under träden, der han satt med sin uppslagna bibel, sin flöjt och sin luta, om endast afgrundsfursten kunnat förmå sig att lemna honom någon liten fred, men detta var icke händelsen. Han lustvandrade hela dagarne i sommarsolen och hörde »foglarne, som i träden sjunga Herrens lof dag och natt». Men äfven i dessa andaktsväckande toner hade frestaren gillrat sinlighetens snaror, och han beskriver, i uttryck af en naivitet som förbjuder att öfversätta dem, för sin vän Melancthon sina anfaktelser. Han ville göra bekantskap med jagtens välgörande kroppsöfningar, och han jagade två dagar, men »hjeltarnes vällust», såsom han kallade den, ville icke smaka hans fromma sinne, och han hade den smärtan att se hundarne inför sina ögon sönderslita en liten hare, som han räddat i sin vida rockärm. Händelsen gaf honom dock en predikotext: »Se huru påfven och satan förderfva de själar som jag ville rädda». Han beskriver för vännen huru han ansättes af syndiga begär, huru lyxen, lätjan och sysslolösheten satte hans blod i svallning. Några månader senare höll han i Witten-

berg sin märkvärdiga predikan om äkten- skapet, i hvilken han förnekade sin gamla åsigt om celibatet såsom gynnsamt för det andliga lifvet. Man ser att det flitiga um- gänget med erkefienden ändå hade sin nytta med sig. Också anser han frestel- sen såsom oundgänglig för en god prest: bönen, betraktelsen och anfäktelsen äro de vilkor han uppräknar såsom nödvändiga för en sann tro och en sund bibeltolkning.

Med den humanistiska bildningen hos den fattige bergsmanssonen stod det icke mycket bättre till, och det är icke utan all grund som den gamla frimodiga fran- ska teologen och bibelkritikern Richard Suisson kunde säga att »det var en klen karl, denne Martin Luther, när han började sin reformation». Han gjorde i Augsburg en dålig figur vid sidan af den lysande ita- lienska legaten Cajetan, och i Worms blef den oansenlige augustinermunken rent af utskrattad af Carl V:s högt bildade och lysande spanska hofmän. Allt hvad af snille, förfining, lärdom, glänsande framställ- ningsförmåga, dräpande qvickhet och för- krossande satir kunde upptäckas, stod på ena sidan, och på den andra sidan en blyg, tafatt, sjuklig och i alla afseenden under- lägsen klosterbroder, utan omfattande be- läsenhet, utan vältalighet eller några af de yttre egenskaper som kunna imponera. Och ändå var det något som gjorde att den förnäme och ståtliga Cajetan beundrade och nästan fruktade honom. Det var må hända känslan af att hafva en man för sig, som icke gick sina egna vägar eller sökte sin egen ära, en ren och enkel ande, full af hänryckning och kraft i sin stora ödmjukhet, som »stod der», emedan han icke kunde annat, icke kunde handla annor- lunda än som pligt, öfvertygelse och sam- vete ingaf honom. Sådant ger respekt, äfven inför kardinaler och kyrkofurstar.

För öfrigt bör man icke föreställa sig att Luther sjelf till en början afsåg någon revolution. Han var 1510 i Rom, der han på sina knän kröp den heliga trappan upp- före och utförde alla de andaktsbruk som afsågo att försäkra fromma pilgrimer om syndernas förlåtelse. Han var en lydna- deus man, som predikade undergifvenhet under den menckliga ordningen i allt yttre, men själarnes frihet uti evangelium. »Han var,» säger Saury, »den minst revolutionära menniska någon skulle kunna tänka sig.

Så ofta han kunde, hejdade han sig på den brant man ville drifva honom utföre, men han kunde det icke alltid. Man såg det snart vid den ryktbara disputations- akten i Leipzig i Juni 1519, der den lärde professorn från Ingolstadt, den listige och trolöse doktor Eck, i det han undersökte gränserna för påfveakten och anklagade Luther för delaktighet i Huss' villfarel- ser, omärkligt ledde honom till att för- klara att han i sjelfva verket erkände hvar- ken kyrkofädernas eller konciliernas eller påfvarnes ofelbarhet. Den som var mest förvånad öfver detta samtal, till hvilket hela Leipzig var vitne, var säkert Luther sjelf.»

Häri ligger det stora i Luthers karak- ter: han kände lika litet till trots som feghet, och när samvetet en gång sagt sitt »du skall», fanns det ingen verldslig makt som kunde hålla honom till baka. Fint anmärker den nyss citerade franske för- fattaren, att i stället för denna *frihet*, hvaraf fransmännen göra så mycket larm, men hvilken de icke kunna fasthålla, em- dan hon är ingen ting annat än ett be- grepp, en tom abstraktion, hafva de ger- maniska racerna sina *friheter*, rester af urgamla rättigheter, hvilka de aldrig upp- gifva, och som göra dem verkligt fria, rät- tigheten att fritt förena sig, att tänka, tala och skriva allt hvad de vilja. De för- klara att staten icke har någon makt öfver samvetena, och det var derföre som Luther, den fredlige och hörsamme undersåten, vägrade att underkasta sin sak kejsarens och furstarnes dom. Han hade deri hela folkmeningen på sin sida, och det var detta som gjorde hans styrka. Men han var lika stark mot demokratien och gjorde mot folkyran gällande alldeles samma argu- ment. Mot de revolterade bönderna 1524 —25, erinrade han att de ville på kött- liga ting använda den kristna friheten, så- som den läres i evangelium. »Läsen Pau- lus», sade han till dem; »denna verldens rike kan icke ega bestånd utan olikhet menniskorna emellan. Abraham och pa- triarkerna, profeterna till och med, hade slafvar. Hvad är det för kristna som gripa till vapen för att förfäktat hvad de kalla sina rättigheter, och våga de väl kalla sig evangeliska? De äro värre än turkar och hedningar». Han hade ingen särdeles akt- ning för mobben, som han kallade *Herr*

Omnis, hennes höghet menigheten, hvilken han ansåg lämpligast att behandla med piskan. Men så stor var hans vördnad för samvetets frihet, att han ansåg domherrarne i Wittenberg berättigade att borttaga de enskilda messorna och reformera gudstjensten, utan att kurfursten derom behöfde rådfrågas: ja, han förklarade från predikstolen, att om den verldsliga myndigheten blandar sig i kyrkliga angelägenheter, behöfver man icke lyda henne.

Han var i början af sin bana frisinnad i afseende på kyrkoordningen, han ville helst återföra den apostoliska tidens enkla, tvångslösa författning, och han tycktes icke en gång tänka på en för alla kyrkor likformig och lika bindande ritual. »Om en kyrka uti yttre ting icke vill lämpa sig efter de öfriga, så är det ingen nödvändighet att tvinga henne genom mötesbeslut, hvilka snart förbyta sig i lagar och snaror för själarne». När reformationen blifvit en historisk verklighet, fick Luther upplefva den dag då kyrkan, hvilken han befriat ur påfvarnes och biskoparnes händer, föll i presternas och statsmyndigheternas, utan att det syntes gå honom till hjertat. Så går det med allt som regerar: det är endast den tryckta och kämpande, icke den triumferande kyrkan som gör storverken. Sjelfva dogmerna ämnade Luther aldrig reformera, utan endast återföra dem till hvad de voro efter fjerde och sjette seklens mötesbeslut. På detta område var han ingen ting mindre än fördragsam, och han erkände ingen annan ortodoxi än sin egen. Hans strid med Carlstadt och sakramentarierna är allt för bekant att här behöfva omtalas. Luther och Zwingli, som på mötet i Marburg 1529 sågo hvarandra för första och sista gången, nekade att gifva hvarandra namnet broder, och Luther stötte till baka den hand som den ädle Zwingli med tårar i ögonen räckte honom.

Vi hafva i det föregående talat om Luthers bristfälliga bildning. Han kunde hjälpligt latin, hade läst Livius, Cicero, Virgilius och Plautus, och han hade ur de romerska författarne hemtat allt hvad han visste om naturen och människolifvet. Grekiska och hebreiska började han först studera när han hade företagit sig att öfversätta bibeln, och han kunde på ingendera språket läsa andra texter än de bibliska. Sina religiösa öfvertygelser hade han hem-

tat icke ur bibeln utan ur de gamla tyska mystikerna, Tauler, Eckhart och i synnerhet ur den gamla »Tyska Teologien», ett slags motstycke till Thomas à Kempis' berömda bok om Krsti efterföljelse, hvilken han satte nästan lika högt som bibeln, och som han sjelf lät utgifva. Skolastiken, förnuftet, fria viljan och gerningarne hatade han såsom döden: rättfärdiggörelsen genom tron och tillegnandet af Kristi förtjenst var hans enda dogm. För att inskräpa denna enda sats ville han hafva bibeln öfversatt på nytt, icke för att deri söka *sanningen*, utan för att hemta stöd för *sin sanning*. Han har mer än en gång uttalat denna norm för sin bibeltolkning, och man ser honom snart mot humanisterna, hvilka, i likhet med Erasmus af Rotterdam, på de bibliska skrifterna använde sin tids språkvetenskapliga metod, alldeles såsom på hvarje annan bok som skall öfversättas från ett främmande språk, andas hela den bitterhet som han i sin ungdom hyste mot skolastikerna.

Med den »fria forskningen», som han säges hafva kallat till lif mot katolicismen, var det således, såsom vi sett, något klenst bestämt, och när de heliga texterna icke ville gifva den dogmatiska mening han i dem ville inlägga, fick grammatikan jemka med sig. Att detta var förhållandet framlyser af många Luthers egna yttranden. Han var ytterst intresserad att i Wittenberg upprätthålla professionen i hebreiska, och anmodade sina lärda vänner på andra håll att skaffa sig goda hebreer, men han trufdes icke länge med dem. Så gick det också med holländaren Adriani, hvilken hans vän Spalatin hade skaffat honom från Löwen. Luther var full af ifver och otålighet att ställa allt så väl som möjligt för den ansedde orientalisten, men en vacker dag befann det sig att han icke delade Luthers åsigt om rättfärdiggörelsen allenast af tron, och då skrifver Luther till Spalatin att Adriani skymfat honom och att han måste bort på ögonblicket. I stället rekommenderades en ung obemärkt man med namnet Aurogallus, hvars enda förtjenst syntes bestå deri att han var böhmare liksom Johan Huss, men äfven med honom var vänskapen icke pålitlig, och Melancthon måste vissa tider hålla föredrag öfver Psaltaren på samma tid han tolkade Iliaden. Luther upphörde med ett

ord aldrig fullkomligt att vara augustiner-
munken, som i unga år skref att »tiderna
voro farliga», därför att en Erasmus och
en Lefèvre d'Étaples utan delaktighet i
Kristi nåd vågade röra vid den heliga bo-
ken. De öfverskrifter som efter Luther
ännu finnas qvar öfver de särskilda kapitel-
len i de bibliska böckerna bevisa bättre
än allt annat sanningen af det omdöme
som blifvit fält om honom, att han på
hvarje sida i det hebreiska folkets historiska
böcker finner inskräppt treenighetens
mysterium, ordets evighet, de båda natu-
terna i Kristus, dogmen om rättfärdiggö-
relsen genom tron, sakramenten, med ett
ord alla artiklarne i Augsburgska bekän-
nelsen.

Vår tids begrepp om fri forskning är
ett annat: den fordrar att den kritiska
vetenskapen skall, oinskränkt af dogmatiska
förutsättningar, få använda sin metod på
de bibliska urkunderna lika väl som på de
verldsliga författarne. Men det framsteg
som betecknas af Luther är icke mindre
stort. Augustinus sade att han icke kunde
tro på evangelium utan kyrkans auktoritet;
Luther deremot ställer mot kyrkofäder, påf-
var, koncilier och dekretaler, kanon och
skolastiker bibeln såsom enda och ofelbar
myndighet: »Skriften kan icke misstaga
sig», *Die Schrift kann nicht irren*. Dock,
här kommer en inskränkning. Bibeln, som
dömer allt, dömes i sin ordning af ordet,
som är samvetets röst i den troendes hjerta.
»Om», sade Luther, »i de strider då tolk-
ningen icke ger ett afgörande utslag, våra
vedersakare göra bokstafven gällande mot
Kristus, skola vi göra Kristus gällande
mot bokstafven». Häre ligger hela reli-
gionens problem, som är konsten att låta
samvetets röst höras i hjertat. Men sam-
vetet behöfver, såsom alla menliga för-
mögigheter, sin uppfostran, och det kan
icke göra sig doft för den undervisning
som kommer från den verldsliga lärdomen.
Om därför det nittonde århundradets män,
med sitt uppöfvade kritiska sinne och
alla de nya hjälpmedel som forsknin-
gen ställt till deras förfogande, icke kunna
läsa t. ex. Romarbrevet vid skenet af sama-
na mystiska ljus som Luther sökte och
fann hos de tyska medeltidsteologerna, så
har man deri lika litet skäl att misströsta
om religionens framtid som att förringa
den saxiska reformatorns storhet.

Luther började under sin vistelse på
Wartburg öfversättningen af Nya Testa-
mentet. Efter återkomsten till Wittenberg
bar han sitt arbete till Melancton, och
de båda vännerna började att till samman
revidera det för tryckningen, som omedel-
bart tog sin början. Andra lärde rådfrå-
gades, och Luther bad Spalatin att skaffa
sig de ädla stenarne, hvarom det talas i
Johannes Uppenbarelse, på det att öfver-
sättningen skulle blifva fullkomligt nog-
grann. Luthers praktiska natur trängde
här mystikern i bakgrunden; en af hans
samtida berättar till och med att han bru-
kade kalla till sig slagtare, som inför ho-
nom uppskuro får, på det att han skulle
få väl reda på alla detaljerna vid de judi-
ska offren, för att kunna göra sin öfver-
sättning fullt noggrann i allt hvad som
rörde de levitiska bruken.

Noga taget hade Luther icke arbetat
mer än tre månader på öfversättningen af
Nya Testamentet, som utkom fullständigt
i Wittenberg i September 1522. Hvad
han sjelf saknade af strängare språkstudier
visste han på sitt praktiska sätt att
ersätta med andras, och så mycket han
än kämpade mot den kritiska otron hos
Erasmus, försummade han icke att göra
sig till godo den holländska text-ut-
gifvarens lärda anmärkningar. Betydligt
större svårigheter gjorde honom Gamla
Testamentet, hvaraf Moseböckerna utkom-
mo om hösten 1523, men det följande ar-
betet gick ojemförligt långsammare. Han
arbetade icke ensam, och innan han bör-
jade öfversätta en text, lät han den alltid
förut tolkas för sig af sina mera språk-
lärda vänner, hvarefter det nedskrifna un-
derkastades en sträng granskning af så
många sakkunniga personer som möjligt.
Mathesius berättar, att han en gång i
veckan plägade församla hos sig Bugen-
hagen, Justus Jonas, Cruciger, Melancton,
Aurogallus, Forster, och någon gång äfven
främmande lärde. »Sedan han hos judarne
eller hos utländska linguister skaffat sig
alla upplysningar han kunde erhålla, och
af gamla personer inhemtat de bästa tyska
uttrycken, infann sig Luther i samlingen
med sin gamla latinska och sin nya tyska
bibel, mästare Filip hade med sig den gre-
kiska, doktor Cruciger den hebreiska och
kaldeiska. Professorerna hade framför sig
rabinerna, doktor Pomeranus (Bugenha-

gen) den latinska texten, som han kände i grund. Hvar och en hade i förväg beredt sig på det ställe som skulle diskuteras, och studerat de grekiska, latinska och judiska kommentarierna. Sedan föreslog ordföranden texten och inhemtade hvars och ens tanke». Luther förkastade aldeles läran om den ordagranna ingifvelsen och ansåg att största delen af Gamla Testamentets böcker hade uppkommit efter hand, genom mångas samarbete, och han uttalar understundom åsigter som i storsinne och tankevidd tjena till föredöme för nittonde seklets bibelkritik. Job jemför han med Virgilius: »det är icke så man talar under hemsökelsen; verkligheten ligger i botten, men det är liksom en dramatiserad dialog, liknande Terentii komedier, för att prisa försakelsen». Om Predikareboken yttrade han att den »hvarken har stöflar eller sporrar utan rider på i ullstrumporna». Esras tredje bok vill han kasta i Elben, och historien om Jonas förekommer honom till den grad otrolig, att om den icke stode i bibeln, skulle han vilja skratta åt den såsom ett foster af en lössläpt poetfantasi.

Det må vara en sanning, att det är tids-händelserna som skapa de store männen och icke de store männen som skapa tids-händelserna. När reformationen var mogen i tänkesätten, skulle den hafva funnit sitt lefvande verktyg, äfven om någon Martin Luther aldrig hade lefvat. Men lika säkert är att denne Martin, med sin mystiska tro på försoningen genom blod

och på rättfärdiggörelsen genom tron allena, sin efter vår tids begrepp trängsinnade uppfattning af naturen och historien, sin brist på lärd bildning och sin oslipade tyska grofkornighet, var just den man som kunde göra bibeln till en folkets bok, hvarförutan reformverket möjligen hade gjort sig gällande inom en fåtalig krets af några högt bildade, men aldrig blifvit de stora massornas angelägenhet.

Den berömda språkforskaren Jacob Grimm säger i sin tyska mytologi, att roten till protestantismen går till baka ända till Taciti Germania: det fordrades germanernas tankejd, deras urgamla tro på lifvets högsta makter, deras inåtvända sinnesart, för att gifva kristendömen den rätta jordmånen. Men protestantismen är endast en sida af kristendömen, om också den ädlaste, och vi kunna icke föreställa oss, att de romanska folkens, af efter vårt sätt att betrakta saken ytligare och sinliga elementer ore-nade religiositet är utan betydelse i den allmänna världsplanen. De sydliga nationerna hafva nog sin uppgift i den högsta odlingens tjänst, och kanske skall framtiden få skåda de splittrade kyrkornas återförening i en högre enhet. Så mycket synes emellertid klart, att den germausiska andan är bestämd för det andliga herraväldet i världen, och att det är reformatörernas stamförvandter som i våra dagar för andra gången störtat det romerska väldet.

Blick på pressen.

Vi fortsätta och avsluta nu vår redogörelse för innehållet af den till *Wäktaren* insända artikeln med titel: »Huru kan Sveriges försvarsväsende under för handen varande förhållanden bäst och naturligast ordnas?»

Författaren egnar till en början en kort kritik åt hr *C. J. Lovéns* uppsats i *Svensk Tidskrift*, h. 5, »Om arméns kadrer», och söker visa, att denna författares förslag om hela indelta arméns ställande på ständigt vakans samt organisationen af stora underbefälkadrer, som endast några få år skulle kvarstanna i tjänst, med en beväring såsom trupp, hvilken tills vidare icke skulle få större öfning än för närvarande, är

vådligt under en tid, då de stora staterna hålla fullt soldatbildade arméer, och han anser äfven att då aflöningen för denna stora massa af underbefäl endast kunde blifva föga tillfredsställande, skulle dermed frambringas en talrik missnöjd och orolig klass i samhället, som skulle bilda en sorglig motsats till den indelta armén, »hvilken just åt individer af samhällets fattigaste och mest vanlottade klasser skaffar en god social ställning och derigenom i sin mån minskar det i våra dagar så öfverklagade och fruktade proletariatet». Han anser all öfverdrifvet stor kaderbildning på sidan om beväringssinrättningen opraktisk och skadlig, samt att enda sättet att erhålla

stora kadrer är att utbilda dem samtidigt med beväringen, hvilken då borde få två eller tre års tjänstgöring som verkliga soldater. Det fins således enligt hans tanke intet val mellan införandet af det preussiska systemet och bibehållandet af indelningsverket såsom arméstam, hvarvid dock intet hindrar att i öfverensstämmelse med det kungliga förslaget utbilda något mindre antal soldater till dugligt underbefäl. Vill man borttaga den indelta armén, har man endast att välja mellan det preussiska systemet och utlottning af ett mindre antal beväring, enligt det gamla franska systemet, för att åt dessa kunna gifva fullständig soldatbildning. Då ingendera systemet här kan vinna bifall, måste vi bibehålla hvad vi hafva, ehuru den indelta armén visst icke är den bästa möjliga militärinstitutionen.

Författaren söker derefter visa möjligheten att med våra närvarande tillgångar åstadkomma ett ganska aktningvärdt försvår: vi låta honom sjelf tala:

Beväringens fem klasser anses kunna lemna 92,000 tjänstdugliga ynglingar, hvilka tillsammans med indelta och värfvade armén utgöra fullt 120,000 man. Besinnar man, att denna siffra skulle i det närvarande Tyskland, enligt folkmängdsförhållandena motsvara ungefär 1,200,000 man, så förefaller det temligen besynnerligt, att man ej först ifrågasatt att vederbörligen organisera denna relativt ganska betydliga styrka, utan i stället sysselsatt sig med att vilja dekretera nya talrika beväringssklasser. Vi antaga nu således, att de tre första beväringssklasserna erhålla den öfning af 82 dagar, som det k. förslaget innehåller, samt insticka och blanda i händelse af mobilisering 4:de och 5:e klasserna med den indelta och värfvade armén. Då dessa begge klasser till sammans utgöra 36,000 man, och den värfvade och indelta armén tillökt med båtsmansnumren utgör minst 30,000 man, så erhåller man en disponibel styrka af 66,000 man, af hvilken man bör kunna antaga att, sedan de reduktioner gjorts, som alltid måste göras, omkring 50,000 effektive man skulle kunna uppställas mot en fiende, helst då vi icke hafva särdeles många fästningar att lägga garnisoner uti, och hvilka dess utom kunna tagas af de tre första klasserna. Till denna styrka måste dock större kadrer anskaffas än vi för närvarande ega, hvarför vi föreslå, att antalet af 20 officerare å stambataljon, som det k. förslaget för närvarande upptager, måtte ökas till 30. För öfrigt bibehålla vi de förhoppningar om anskaffandet af reservofficerare och underbefäl, som det kongl. förslaget innehåller.

De 50,000 man som sålunda omedelbart böra kunna uppställas mot fienden, komma visser-

ligen att till hälften utgöras af beväring, men blifva dock ojämförligt solidare än de talrika trupper, som enligt det k. förslaget skulle kunna uppställas, och vi hoppas och tro, att man med en på detta sätt organiserad styrka skulle kunna upptaga striden med det öfriga Europas öfvade härar. Af de första 3 klasserna kunna naturligtvis också corpser organiseras, i synnerhet af 2:a och 3:e klassen efter någon kortare tid, veckor eller månader, och det är väl icke för mycket att antaga, att dessa klasser successifft kunna lemna omkring 30,000 man. Att till dessa klasser skall blifva betydligt svårt att organisera tjenliga kadrer förbise vi icke; men detta blifver just ett ytterligare skäl för att icke göra krigsuppbådet allt för stort, då det redan visar sig så kinkigt att behörigen taga reda på hvad vi redan ega. Vi medgifva dess utom gerna, att denna styrka, såsom saknande stam, ej blifver af den soliditet som vi skulle önska, men den kan dock användas att efter hand fylla luckorna i den första aktiva armén, samt att efter vunnit större öfning och krigsvana äfven ensam användas mot fienden, i synnerhet om den stödjess af trupper af 1:a klassen. I alla händelser blifva dessa, om vi så få kalla dem, andra klassens trupper icke mycket mindre solida än hela armén skulle blifvit enligt det kongl. förslaget. Vi äro äfven långt ifrån att neka, det ännu mycket kan göras för att öka den sålunda af 50 till 80,000 man bestående arméns soliditet genom större kadrers hållande på fredsfoth eller genom stamtruppernas ökande, vare sig med båtsmän eller nya värfvade regementen, men allt detta kostar penningar, och mycket penningar, och vår afsigt har just varit att visa, det redan ett fullständigare ordnande af hvad vi hafva fordrar offer, som knappast kunna erhållas och säkerligen icke öfverskridas. Hårtill kan nu äfven tilläggas, att det för ett ändamålsenligt försvar fordras att sätta våra få fästningar, i synnerhet Carlsborg, i försvarbart skick, samt att det vore särdeles önskvärdt om Stockholm äfven kunde befästas. Lägges nu, till allt detta, ökade uppoffringar för sjöförsvaret, så visar sig allt mera, att så många anspråk för försvaret komma att ställas på nationen för den närmaste framtiden, att den kolossala värnepligtslagen tyckes hafva framkommit helt och hållet i otid.

I det följande af sin uppsats visar författaren genom jämförelsen med främmande arméer, att den af honom föreslagna försvarsstyrkan för oss är ingalunda obetydlig. Frankrike med 9 gånger så stor befolkning kunde före slaget vid Sedan endast föra mot fienden 350,000 man, motsvarande efter vår folkmängd 39,000, och Tyskland uppstälde omkring 1 million, hvilket här skulle motsvara omkring 110,000, men vi vilja icke rusta så starkt som Tyskland—Preussen. Rysslands nya arméorganisation är ännu ej fullt bestämd, men författaren anser den komma att uppgå till något öfver en mil-

lion och icke, såsom af en korrespondent från Petersburg till »Stockholms Dagblad», 3,500,000 man. Åt orsaken till de stora krigsrustningarne under det sista årtiondet egnar författaren en ganska intressant utredning, och sluter af de fakta han anför, att faran för Sverige, med dess fullt homogena befolkning och dess skarpt betecknade geografiska gränser, är mindre än man synes föreställa sig, och han slutar denna del af sin framställning med följande ord:

Vi skulle tro, att de flesta af Europas mindre stater kunna blifva lättare utsatta för eröfringsplaner än Sverige-Norge. Härmed är dock visserligen icke sagdt, att vi skola invagga oss i säkerhet och försomma vårt försvar, utan vi vilja blott protestera mot den riktning, som på senare tider velat hafva ett alldeles kolossalt försvar, hvaraf följden icke kan blifva annan än att detta antingen blir af löjlig beskaffenhet, eller under fredstid uttömmar våra tillgångar under afvaktan på en möjligen långt aflägsen krigsfara. Knappast någon stat, icke en gång de största, kan genom krigsrustningar anse sig vuxen alla möjliga fall, och ännu mera gäller detta om de mindre. Man får därför bygga sitt hopp om säkerhet, utom på de egna rustningarne, äfven på hoppet om en viss moderation och försigtighet hos de större grannstaterna, ty eröfringar äro visserligen i allmänhet icke lyckobringande för de eröfrande; samt äfven på främmande, vänskapligt sinnade makters mellankomst, ty äfven om den s. k. europeiska jemvigten är ett obestämdt begrepp, så står det dock fast, att en utan giltiga skäl eröfrande och sig utvidgande makt väcker hos de andra staterna afund och oro för egen säkerhet. Ett skäl för den stora krigsagitationen här under senare år får väl äfven sökas i våra tidningars hetsighet, att på det häftigaste och ofta orättvisaste sätt anfalla och småda närgränsande mäktigare regeringar

och folk, och då man i detta fall kände sig hafva en sjuk sak, sökte man att försvara denna dels genom öfverdrifna föreställningar om Sveriges egen hotade ställning och dels genom drivande på oerhörda krigsrustningar. Då nu hoppet om dessa senares förverkligande, såsom var att vänta, totalt fallit, så vore detta visserligen äfven ett skäl att något nedstamma den braskande tonen, hvilken, om än icke ådragande oss krig, hvilket vi knappast tro, dock faller in på det bombastiskt löjlige. Ett folk som skroderar och med otidighet öfveröser sina grannar, men hvars anfalls- och försvarsmedel äro ganska måttliga, ja i närvarande stund svaga, utsätter sig för andra folks missaktning. Också har det varit anfördt utdrag ur tyska militärtidningar, som med förakt tala om våra militärinstitutioner, troligen för att visa sina tyska läsare, huru litet de behöfde bry sig om den i Sverige yttrade oviljan mot Tyskland och de tyska segrarne, då landet, äfven om det ville, saknade all förmåga att verksamt understödja Tysklands fiender.

Resultatet af denna undersökning blir således, att en organisation af stam och beväring med ett stort antal klasser icke kan genomföras utan att arméns soliditet deraf blir lidande, att vi med våra fem närvarande klasser kunna erhålla en efter våra förhållanden ganska aktingsvärd styrka, hvartill riksdagen i händelse af behof kan när som helst kalla under vapen flere äldre, redan öfvade årsklasser, att en fullständig värnepligt, hvars fördelar icke underkännas, endast kan vinnas genom ett ärligt antagande af det preussiska systemet, och att först i detta fall indelta arméns aflösning förnuftigtvis kan i frågasättas, samt »att den politiska ställningen i Europa icke är så farlig som alarmisterna påstå».

Strödda underrättelser.

Verldens största aquarium. Den som ej på länge besökt kristallpalatset i Sydenham träffar vid norra ändan deraf en alldeles ny men mycket låg byggnad, som med sina flyglar är 400 fot lång, och som den 22 Augusti detta år första gången i sitt närvarande skick öppnades för allmänheten. Det är ett saltvattenaquarium, innehållande en räkka af dammar med lefvande hafsdjur, rymmande omkring 40,000 svenska kannor, men försedda med vatten från en reservoir, som rymmer fyra gånger så mycket eller 16,000 kubikfot. Det är

klart att de många tusen varelser som lefva i detta artificiella haf snart skulle dö af de giftiga kolsyregaser som djuren utandas, om icke vattnet vore i ständig rörelse och finge en oupphörlig luftning, hvarigenom, jemte den sönderdelning af dessa farliga gaser som föregår genom de på de inbygda klippartierna planterade sjögräsen, vattnet oupphörligt syrsättes och blir tjenligt för det animaliska lifvet, utan att någon filtrering dertill behöfves. Cirkulationssystemet i detta stora aquarium är anlagdt efter omloppet af vätskorna i

menniskokroppen; liksom blodet i denna, är här vattnet i en ständig fram- och åter-rörelse. Ängmaskinen föreställer hjertat, stenkolet under dess panna är födan, som i bokstafvig mening förbrännes, de stora rören, genom hvilka vattnet utdrifves ur cisternen, äro pulsådrorna, och de mindre, genom hvilka det återkommer, äro venerna, medan lungornas funktioner utföras på cisternens för luften tillgängliga yta. På detta sätt förnyar vattnet sig sjelf, utan annan tillsättning än den lilla tillspädning af distilleradt vatten som motsvarar af-dunstningen och den förbrukning af kalkhaltiga ämnen som är en följd deraf att skaldjuren, humrar, kräftor, ostron och annelider oupphörligen draga ur vattnet beståndsdelar, som de tillsätta till sina skal.

När man från kristallpalatset inträder i aquariets stora sal, har man till venster en lång glasvägg, bestående af tumstjocka rutor af 3 till 4 fot i kvadrat och innefattade i fasta jeruramar. Åskådaren ser innehållet af dammarne endast från sidan, men ofvan ifrån inkastas det ljus som erfordras till att hålla vattnet genomskinligt, och som varierar i styrka efter arten af de släkten som bebo dem. Sålunda behöfva de gröna algerna (*Chlorospermerna*), ett starkare ljus än de röda (*Rhodospermerna*), och de senare skulle icke kunna bibehålla sin färg i ett allt för mycket upplyst vatten. I ett angränsande mindre rum äro några smärre grunda dammar, hvilka innehålla mindre djur, och hvilkas innehåll kan ses både genom sidoglasen och från ytan. Bakom det stora galleriet, som är öppet för allmänheten, är en lång rad reservdammar, i hvilka djuren förvaras från fångsten till dess de införas i förevisningsdammarne. Bolaget har agenter utefter hela hafskusten, som göra uppköpen och besörja om djurens resor under de få veckor af året som detta kan verkställas utan fara för deras helsa.

Hvarje dag, utom söndagarne, från kl. 6 på morgonen till kl. 8 på aftonen, er-hålla djuren sin föda, som består af grönt sjögräs och andra hafsdjur, lefvande och döda, som oupphörligen inkastas till dem af inrättningens tjenare. Hvad hafsane-monerna beträffar, af hvilka det fins mer än 3,000 exemplar i aquariet, så måste dessa blomsterlika varelser, hvilka sakna egen rörelseförmåga och således icke kunna

förfölja sitt rof, försörjas på ett särskildt sätt. I hafvet, der dessa varelser lefva i sitt naturtillstånd, sqvalpar hvarje våg till dem deras behof af föda, hvilken fasthålles af deras utspridda och svajande tentakler.

I fångenskapen sakna de dessa förmåner, och derföre måste en särskild tjenare med en trätång allt som oftast sticka åt dem bitar af lagom afpassad storlek.

Helsotillståndet bland djuren har hitintills varit mycket tillfredsställande, och få dödsfall hafva egt rum. Än bättre väntar man att det skall bli, när de planterade växterna hunnit att komma sig före. Det fins emellertid skäl att befara, att de egentliga hafsdjuren icke kunna trifvas ens i det bäst inrättade aquarium, och att derför den hufvudsakliga befolkningen måste tagas vid hafsstränderna. Men äfven bland dessa är det många, som af mer eller mindre kända orsaker alldeles icke kunna uthärda fångenskapen.

Bygnaden är mycket sval om sommaren, om vintern hålles temperaturen jemn genom en varmvattensledning, och dagsljuset ersättes för de timmar anstalten är öppen genom artificiell belysning.

Arkitekten mr Driver har ådagalagt stor uppfinningsförmåga i att för sitt ändamål tillgodogöra hvarje fläck af utrymme. Det hela är icke prydligt men ytterst väl beräknadt, och der någon gång ett afsteg skett från den genomgående strängheten, så är dekorationen tydligen icke ändamål utan medel. Det råder i hela detta aquarium en systematisk ekonomi, beräknad på att det största möjliga antal och mångfald af djur må i bästa skick inrymmas inom ett så litet område som möjligt.

Den flamiska nationaliteten. Konungen af Belgien besökte nyligen konstutställningen i Gent och gaf der bevis på sin kannedom af flamiska språket, hvilket talas af mer än hälften af hans undersåter, men som i de högre kretsarne, isynnerhet i Brüssel, är nästan alldeles undanträngd af franskan, samt derpå att han väl uppskattar värdet af den flamiska konsten, denna ädla dotter af Rubens, Memling och Vandyck. Vid denna utställning var det isynnerhet två bröder *Defriendt* som väckte uppseende genom sina historiska och religiösa taflor. Den ena af dessa målningar föreställer Jacobea af Bayern, då hon bad Filip

den gode af Burgund om nåd för sin gemål. Konungen vände sig till konstnären hr A. Devriendt och lyckönskade honom till den genuint fosterländska karakteren i hans tafla, samt till den goda tanken att derunder sätta en inskrift på flamiska språket. Sire, svarade derpå målaren, språket och konsten i Flandern måste gå hand i hand, med uteslutande af alla främmande beståndsdelar. Vi sträfva att i alla våra framställningar och till hela vår åskådning vara flamändare, endast på detta sätt kunna vi hoppas på den gamla ärorika fosterländska konstens återupprättelse. — Derom är jag fullt ense med er, svarade konungen, som väl uppfattade konstnärens tankegång.

Hans broder *F. Devriendt* hade målat den heliga Elisabeth af Ungern, då hon förskjutes af invånarne i Eisenach. Till honom yttrade konungen: Jag måste för er upprepa samma lyckönskan som jag yttrat till er broder; hvad han åstadkommit i en historisk bild, det har ni lyckats återgifva i en religiös. Med glädje ser jag att bådas edra arbeten äro genomträngda af djup fosterländsk tanke. De i Gent, Brüssel och Antwerpen utkommande tidningar som syselsätta sig med de sköna konsterna, både på franska och flamiska, omtala dessa samtal och uttala sin tillfredsställelse öfver konungens varma fosterländska sinnesstämning.

Vid samma tillfälle omtala de belgiska bladen ett samtal, som kejsaren i Brasilien, hvilken för icke länge sedan besökte Brüssel, hade med den berömde romanförfattaren *Henri Conscience*. Kejsaren hade

önskat göra hans bekantskap, och den flammiske skriftställaren insaun sig vid en stor mottagning på hofvet, der kejsaren gick till honom, yttrade många förbindliga saker om hans romaner, hvilka både kejsaren och hans gemål hade läst, samt tillade: Det förvånar mig att en så snillrik författare som ni skrifer på ett språk som så få menniskor känna, och icke hellre på t. ex. franska, då ni skulle blifva läst och beundrad af hela verden.

Science svarade derpå: Sire, jag skrifer på mitt språk därför att jag endast på detta kan gifva ett sant uttryck af det som mitt hjerta känner och mitt hufvud tänker. Jag skrifer för mitt land och mitt folk, som jag älskar, och jag begär intet annat bifall än detta folks, ehuru det är ringa till antal. Af detta folk är det som jag önskar blifva älskad och förstådd. Sire, jag är flamändare och är stolt deröfver, hvilket jag önskar ådagalägga i alla mina handlingar.

Kejsaren hade derpå intet annat att svara, än att han måste oändligt högakta sådana tänkesätt; han hade å sin sida med hvad han yttrat endast velat betyga författaren det djupa intresse han kände för hans arbeten.

Innehåll:

	Sid.
Det konstitutiva arbetet i Frankrike . . .	737.
Några bidrag till Luthers historia . . .	743.
Blick på pressen	748.
Strödda underrättelser:	
Verldens största aquarium m. m. . . .	750

SAMTIDEN,

Veckoskrift för politik och litteratur,

utgifves under nästa år 1872, med syfte att i frisinnad anda behandla företeelserna inom samhället, litteraturen, vetenskapen, sköna konsterna och den periodiska pressen. Tidskriften utkommer hvarje lördag med ett ark dubbelspaltigt imperialoktav, som vid årets slut åtföljes af titelblad och register.

Prenumerationen sker på *postkontoren*, i *bokhandeln* samt i Stockholm på *tidningarnes utdelningsställen*; priset är 10 rdr för helt, 5 rdr 50 öre för halft och 3 rdr för fjerdedels år, *postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt*.

Obs. Alla meddelanden till Veckoskriften ställas till *Expeditionen af Samtiden*, No 28 Norra Smedjegatan.

Expeditionen kan icke åtaga sig att sända regelmässiga bytesexemplar, och ber därför vänligast få afböja andra sändningar af landsortstidningar, än då det önskas *fästa redaktionens uppmärksamhet på någon särskild artikel*.